Uniunea Ziariştilor Profesionişti
din România

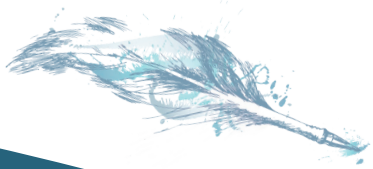

CODUL DEONTOLOGIC AL JURNALISTULUI PROFESIONIST

2020

Viziunea Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România

PREAMBUL

Jurnalismul este știința, practica și arta faptului văzut și Cuvântului care-l transformă în știre, în informație, în produs jurnalistic și, în final, după ce trece prin etapa de tezaurizare și cogniție, în cultură și civilizație jurnalistică. Jurnalismul a apărut dintr-o trebuință superioară de cunoaștere, consemnare și comunicare. Aceasta este esența lui. Dar jurnalistul nu este un simplu comunicator. Jurnalistul este dintotdeauna un profesionist al cuvântului scris, vorbit, sau exprimat prin imagine. Este, deci, un profesionist al informației publice și al creației acesteia în spațiul public.

Profesia de jurnalist este una de tip informativ, corectiv, constructiv, creativ. Ziaristul se află totdeauna în miezul lumii, nu la periferie ei, și participă activ la zidirea civilizației în care trăim, la crearea unui univers în care oamenii află, analizează,

muncesc, edifică, dar și distrug, se războiesc între ei, suportă efectele măreției, degradării, revenirii și devenirii condiției umane și a vieții lor. Nicio altă profesie nu este mai diversificată, mai bine ancorată în universul cognitiv al omenirii, în procesualitatea construirii puterii umane prin cuvânt, mai unitară și mai creativă, în esența ei. De mii de ani, jurnalistul se află în acest foc nestins, arde împreună cu el și zidește, împreună cu el, puterea faptului devoalat, descifrat și esențializat și a limbajului obiectivat din această lume.

Profesia de jurnalist este una de tip creativ, într-un univers continuu și fără limite, de angajament total, de mare responsabilitate și de risc major. Jurnalistul nu este un grefier într-un tribunal al faptului de viață, nici un judecător al acestuia, ci un artist al transpunerii și transcrierii realității dinamice și foarte complexe, adică a faptului de viață, evenimentului, situației, prin intermediul cuvântului scris, vorbit sau exprimat prin imagine, în informație și, prin tezaurizare a acesteia, în cogniție. El este un slujbaș al cunoașterii, al adevărului și nu al interesului, indiferent de ce natură ar fi acesta.

Jurnalistul este un liant între extreme, un moderator inteligent într-un univers haotic, un integrator de suporturi pentru valorile care se durează atât de greu. El se află pretutindeni, ca un tărâm fără hotare, ca un observator pe un câmp de luptă, ca un soldat etern în războaiele comunicaționale (sau nu) ale clocotului lumii.

Nimeni nu-i ridică monumente, nimeni nu-i dă medalii, pentru că el nu luptă pentru o parte sau alta, pentru un țel sau altul, ci pentru adevărurile lumii, pentru informație, pentru cunoaștere. Jurnalistul este unul dintre foarte puținii profesioniști – poate chiar singurul – care se află în dialog continuu cu toate comunitățile, cu toată rânduiala și cu toți oamenii, de la savanți și creiere geniale, la scursurile societății și profesioniștii criminalității organizate, pentru că viața și cunoașterea ei le cere imperativ asta.

Dacă lumea se află într-un război continuu și fără limite, ei, jurnaliștii, sunt reporterii de război aflați, zi și noapte, în toate punctele fierbinți ale planetei, acolo unde se întâmplă ceva, dar și acolo unde faptul sănătos și robust de viață frumoasă încă mai supraviețuiește.

Azi, mai mult ca ieri, jurnalismul este o omniprofesie, un spațiu dens, sublim, dinamic și, deopotrivă, groaznic și extrem de periculos, unde jurnalistul se află în starea GLP (gata de luptă permanent), cu pixul pe țeavă și creierii în celula de alarmă. Nu întâmplător, una dintre cele mai reduse speranțe de viață se află în rândurile piloților de pe supersonice și ziariștilor.

În *Figura nr. 1*, se prezintă, schematic, principalele determinări, repere, conexiuni și efecte din dinamica cu totul specială a profesiei de jurnalist.

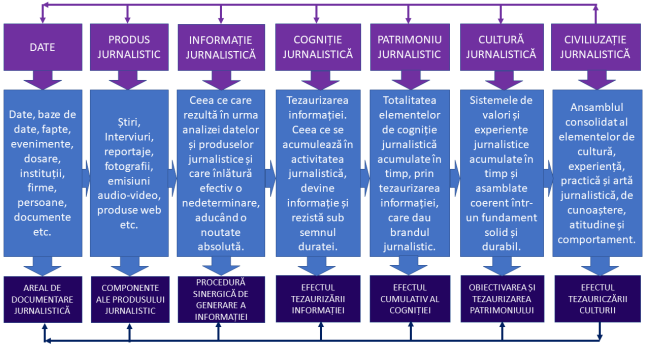

Figura nr. 1 Repere dinamică în procesualitatea profesiei, cutlurii și civilizației jurnalistice

ARHITECURA ETICĂ ȘI PROFESIONALĂ A ACTULUI JURNALISTIC

Dincolo de aceste elemente de bază ale profesiei de jurnalist, activitatea jurnalistică este strict dependentă de drepturile fundamentale care definesc o societate democratică: dreptul la informare, dreptul la exprimare liberă (libertatea de expresie) și dreptul la atitudine critică.

Activitatea jurnalistică nu este doar una de translatare a realului în expresie scrisă, vorbită sau exprimată prin imagine – adică aceea de a crea informație și cogniție –, ci și una pragmatică și utilitară, determinată de dreptul și obligația jurnalistului de a informa publicul. Desigur, publicul nu beneficiază de dreptul de a ști tot, așa cum nici jurnalistul nu are dreptul și nici obligația de a divulga absolut totul, ci doar informația de interes public. Este însă extrem de dificil de identificat, de definit, de cunoscut și de evaluat interesul public.

Cinci seturi de obligații esențiale definesc activitatea jurnalistică:

- cultul adevărului;
- verificarea temeinică a datelor și informațiilor care se difuzează (totdeauna ceea ce realizează un jurnalist trebuie să fie în slujba adevărului și de aceea, temeinic verificat);
- independența și suveranitatea jurnalistului în actul jurnalistic și în procesul elaborării și difuzării produsului jurnalistic;
- loialitatea și buna credință în activitatea jurnalistică;
- respectarea dreptului persoanelor la propria lor imagine și la propria lor personalitate.

Dincolo de aceste cinci obligații pe care oricare jurnalist le știe, întrucât fac parte din abc-ul meseriei sale, există o arhitectură complexă, diversificată și, în același timp, bine integrată a acestei profesii. Principalele componente integrante și integratoare ale profesiei și activității jurnalistice, ar putea fi comprimate într-o arhitectură de rețea, cu cel puțin 16 noduri, de structură holistică, astfel:

1. Adevărul
2. Calitatea
3. Loialitatea profesională
4. Obiectivitatea

5. Imparțialitatea
6. Realismul
7. Legalitatea
8. Libertatea
9. Responsabilitatea
10. Respectul persoanei
11. Integralitatea
12. Integritatea
13. Operativitatea
14. Ingeniozitatea
15. Perseverența
16. Creativitatea jurnalistică implicită

Asamblarea într-un concept stabil și, în același timp, dinamic și foarte complex, a acestor noduri de rețea este reprezentată, sugestiv, în *Figura nr. 2*. Se observă că, într-o astfel de rețea holistică, fiecare nod este strict dependent de celelalte și, toate, împreună, durează un ansamblu unitar de interdependențe, care anvelopează un nucleu – un ***nucleu al esenței*** –, aflat în primul cerc din jurul punctului de intersectare a tuturor vectorilor de conectare și interconectare a nodurilor. El exprimă unitatea și complexitatea acestei profesii dificile, continue și profunde.

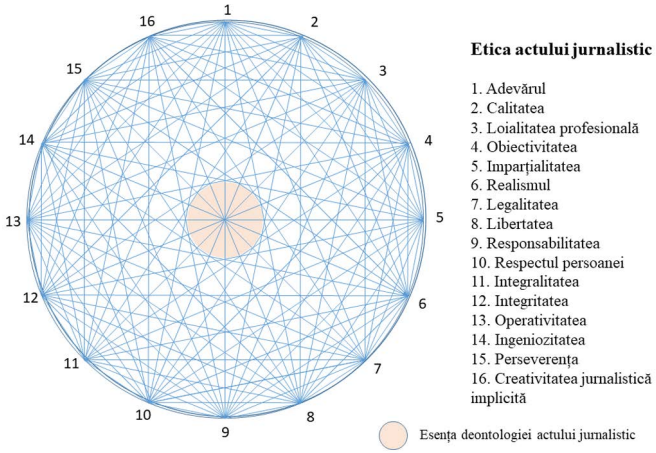

Figura nr 2 Unitatea componentelor integrante și integratoare ale profesiei de jurnalist

Adevărul

Pe frontispiciul actului jurnalistic, trebuie scris totdeauna cuvântul **Adevăr**. Acest cuvânt face parte din esența profesiei de jurnalist, din temelia actului jurnalistic și el trebuie respectat cu sfințenie. Desigur, un editor poate să aibă anumite interese, mijlocul de informare în masă poate avea un anumit profil, iar aria de documentare a jurnalistului poate fi restrânsă sau specializată. Acest lucru este firesc, dar produsul jurnalistic trebuie să conțină totdeauna adevărul.

Calitatea

Nu există și nu trebuie să existe niciodată, în mentalitatea, în etica și în munca unui jurnalist, intenția sau practica unui act jurnalistic superficial, în sensul lui „merge și așa”. Totdeauna produsul jurnalistic trebuie să fie de cea mai bună calitate, profund, detaliat și bine articulat, indiferent cât de mare ar fi efortul documentării, cunoașterii, înțelegerii și elaborării acestuia. Întreaga rațiune a actului jurnalistic, în toate formele, componentele și etapele sale, se concentrează în ceea ce, în acest cod, numim produs jurnalistic.

Loialitatea jurnalistică

Un jurnalist trebuie să fie, în primul rând, loial profesiei sale. Este o profesie foarte grea, care nu se poate face decât cu devotament total, cu credință, continuitate și acribie. Un jurnalist nu trebuie să se abată niciodată, în nicio împrejurare, de la crezul de jurnalist, de la etica jurnalistică, de la deontologia profesiei sale.

Obiectivitatea

Firea jurnalistului, subiectivitatea sa firească, opinia personală, interesul etc. nu trebuie să intervină în niciuna din fazele de documentare și elaborare a produsului jurnalistic. Obiectivitatea face parte din acele calități de temelie ale profesiei de jurnalist. Indiferent care ar fi interesul managerului sau editorului sau viziunea lui asupra obiectului și scopului produsului jurnalistic, activitatea jurnalistului trebuie să se desfășoare, în toate etapele sale, cu obiectivitate, chiar dacă propriul sine nu este de acord cu ea. Lipsa de obiectivitate în elaborarea produsului jurnalistic scris, vorbit, concretizat prin imagine sau pe pagina Web, descalifică atât autorul, cât și opera.

Imparțialitatea

Imparțialitatea este un corolar al obiectivității. Jurnalistul nu trebuie să fie de partea cuiva, ci doar de partea adevărului. Această opțiune nu este însă simplă, mai ales pentru că, în actul elaborării produsului jurnalistic, este greu să definești, să identifici și să aplici principiul imparțialității. Spre exemplu, în cazul unui interviu cu liderul unui partid politic, acesta va exprima, evident, interesele propriului partid, în termenii care i se par a fi cei mai potriviți. Aceștia pot să nu fie în ton cu principiile jurnalismului democratic, iar jurnalistul trebuie să dea dovadă de multă pricepere, de abilitate dar și de multă obiectivitate în a formula întrebările și în a conduce dialogul, astfel încât să nu abdice nicio clipă de la o atitudine imparțială și, în același timp, amiabilă (sau fermă), adecvată situației, dar nici să nu-și îndepărteze, bruscheze sau inhibe interlocutorul. Într-o lume în care predomină interesul, iar imparțialitatea este înlocuită cu angajarea partizană și chiar cu lupta acerbă pentru a impune o atitudine sau alta, este foarte greu pentru un jurnalist să-și obiectiveze imparțialitatea. Dar, în același timp, este și absolut necesar.

Realismul

În orice împrejurare și în oricare etapă a elaborării produsului jurnalistic, jurnalistul, indiferent pe ce treaptă ierarhică profesională s-ar afla, trebuie să rămână cu picioarele pe pământ. El are datoria să păstreze totdeauna luciditatea și echilibrul dialogului și al întregului proces de documentare și elaborare a actului jurnalistic, în toate etapele sale, astfel încât să fie evitate exagerările, fanteziile, etichetările și, mai ales, irealismul, atât de prezent azi în viața noastră.

Legalitatea

Nimeni nu este mai presus de lege, nici chiar legiuitorul. Unul din principiile de bază ale actului juridic este *Fiat Justitia, pereat mundus* (Să se facă dreptate, chiar de-ar pieri lumea). În Jurnalistică, dictonul de bază al acestei profesii ar putea fi formulat în termenii următori: „*Să se scrie, să se spună și să se arate, prin mijloace jurnalistice, totdeauna tot adevărul și numai adevărul, chiar dacă ar fi să se prăbușească toate edificiile și monumentele durate prin minciună.*” Oamenii au dreptul să știe adevărul,

chiar dacă, nu totdeauna, din rațiuni de securitate și de rânduială strâmbă, acest lucru este posibil. Uneori, chiar nu se poate. De aici nu rezultă că dreptul oamenilor de ști adevărul, tot adevărul, și al jurnalistului de a-l prezenta în forma cea mai adecvată este, ab initio, unul trunchiat, modelat după interese și plăsmuiri. Chiar și în situații de război, ca în oricare altă situație-limită, un jurnalist nu are dreptul să nu spună adevărul. Dar tot acest proces, ca întregul act jurnalistic, trebuie să se desfășoare în limitele legii.

Libertatea

Ziaristul, prin excelență, chiar dacă este angajat la o publicație privată (sau a vreunei instituții de stat), trebuie să beneficieze de dreptul constituțional al libertății de expresie, al libertății cuvântului, libertate esențială în exercitarea acestei profesii. Nimeni, sub nicio formă, nu-l poate constrânge pe jurnalist să deformeze sau să eludeze adevărul, să scrie după dictare sau potrivit intereselor unor persoane sau al unor instituții. Desigur, libertatea presupune și buna măsură, ceea ce înseamnă cunoașterea exactă a determinărilor, a legilor și a bunelor practici. De aceea, cea dintâi expresie a

libertății jurnalistice trebuie să fie, alături de curajul de a spune adevărul, tot adevărul, și buna măsură.

Responsabilitatea

Libertatea jurnalistică se asociază strâns cu responsabilitatea jurnalistică. Toate cuvintele pe care le folosește jurnalistul și toate celelalte instrumente ale jurnalistului și jurnalisticii trebuie să conțină și să exprime cunoașterea, înțelegerea și dimensiunile responsabilității jurnalistice. Responsabilitatea nu are numai o dimensiune juridică, socială sau morală, ci și una a sinelui, a personalității și puterii eului jurnalistic de a cunoaște și înțelege orizonturile, dar și limitele. Responsabilitatea nu este constrângere, ci luciditate.

Respectul persoanei

Jurnalistul trebuie să nu uite niciodată că fiecare om de pe planeta Pământ este unic și irepetabil și, de aceea, trebuie să manifeste, în relațiile cu el în procesul de elaborare a produsului jurnalistic, în modul cel mai firesc posibil, adică sincer și foarte atent la nuanțe, un comportament pe măsură. Adesea, un singur cuvânt spus, scris sau transpus în imagine într-un mod nepotrivit poate distruge un om, o carieră,

o viață. Oricare jurnalist de pe planeta Pământ trebuie să știe și să nu uite niciodată această responsabilitate uriașă a folosirii cu măsură a cuvintelor, expresiilor și imaginilor în actul jurnalistic.

Integralitatea

Activitatea jurnalistică trebuie privită ca un întreg, întrucât jurnalistica este o profesie a condiționărilor complexe, într-un spațiu divergent și, în același timp, unitar, holistic. Toate laturile, calitățile și componentele profesiei de jurnalist se integrează într-un tot, sunt strict dependente unele de altele, iar lipsa uneia singure – spre exemplu loialitatea profesională – poate duce la eșecul profesional total al jurnalistului. De aceea fiecare jurnalist și fiecare manager de presă trebuie să fie conștienți de acest tot indivizibil, de această trebuință vitală integrativă, care face, de asemenea, parte din structura de rezistență a jurnalismului.

Integritatea

Personalitatea jurnalistului trebuie să fie una integră. Un jurnalist nu trebuie să aibă sau să-și permită să aibă puncte slabe, capricii, vicii, interese

contrare profesiei sale, spirit răzbunător, lăcomie etc. Iar, dacă, totuși, are unele porniri sau predispoziții de acest gen, trebuie să și le elimine sau să și le controleze. Un jurnalist nu poate să-și permită ca, în profesia sa, să accepte momente de slăbiciune sau trăsături care pot compromite actul jurnalistic. Acestea nu sunt simple exigențe de moralitate, ci cerințe efective de integritate jurnalistică. Aceste cerințe sunt valabile nu numai pentru jurnalist, ci și pentru redacții, pentru identitățile și structurile jurnalistice de orice gen. Jurnalismul este una dintre acele profesii în care integritatea nu este o calitate sau o sumă de calități, ci un element de structură vitală.

Operativitatea

Redacția este, într-o societate, precum o unitate militară într-un teatru de război. Mereu cu cartușul pe țeavă, mereu gata de acțiune. De asemenea, pe frontul informării corecte și oportune a publicului, elaborării și diseminării produsului jurnalistic, al generării valorii jurnalistice, fiecare jurnalist, fiecare structură jurnalistică și întregul mecanism jurnalistic trebuie să fie totdeauna operaționale, gata de acțiune. Aceasta înseamnă organizare

redacțională corespunzătoare, planificări realiste ale activității, viziune pe termen lung, dar și jurnaliști, structuri sau echipaje jurnalistice gata de acțiune în orice moment. O astfel de necesitate impune realizarea unui dispozitiv foarte complex, cu rețele dinamice și bifurcații temeinice care să acopere întregul areal de documentare și de acțiune jurnalistică. Dar nu numai managementul jurnalistic redacțional trebuie să realizeze așa ceva, ci și fiecare jurnalist în parte. Fiecare trebuie să aibă propriul „dispozitiv" de informare-documentare, realizat în timp și întreținut cu abilitate și perseverență.

Ingeniozitatea

În activitatea jurnalistică, ingeniozitatea nu este numai un miriapod, ci și control rațional, meditație, reflecție, analiză, sinteză, gândire. *Ex nihilo nihil* este valabil și în jurnalistică. Ingeniozitatea este doar un efect, nu o trăsătură înnăscută. Poate să existe o anumită predispoziție creativă, dar ea trebuie cultivată, efectuată și întreținută printr-un proces continuu de perfecționare profesională, de cunoaștere și de predictibilitate jurnalistică. Fiecare jurnalist trebuie să aibă o minte ageră. Dar o astfel

de minte se întreține doar cu o mare cheltuială de efort cognitiv, investigativ, creator.

Perseverența

În activitatea jurnalistică, perseverența nu înseamnă fixism, încăpățânare, neabatere de la una și aceeași conduită. Perseverența jurnalistică înseamnă un temeinic suport de cultură jurnalistică, de experiență și de abilitate jurnalistică și, mai ales, o concentrare rațională și temeinic motivată pe obiect, pe faptă, pe acțiune. Ea previne totdeauna lipsa de inspirație, autopastișarea, teama de subiect, încremenirea sau ezitarea în fața colii albe de hârtie sau în fața microfonului sau a ecranului. Jurnalistul adevărat nu trebuie să abdice niciodată de la investigarea tuturor posibilelor surse, de la analizarea faptelor și situațiilor și de la găsirea celor mai potrivite căi și metode de realizare a produsului jurnalistic.

Creativitatea jurnalistică implicită

Creația, în practica și arta jurnalistică, în produsul jurnalistic, este una implicită, de tipul reflecției, meditației profunde, fotografiei artistice sau picturii după model. Reflecția și imaginativul nu sunt însă

simple copii, în exterioritatea lor, a ceea ce se vede, se aude sau simte – de multe ori, simțirile înșală –, ci modalități de transfer a realității, a faptului, în produs jurnalistic, în general, printr-un delicat proces de esențializare.

De multe ori, realitatea extrem de complicată, pentru a fi înțeleasă de public și chiar de publicul temeinic educat, trebuie tradusă în produs inteligibil. Desigur, tot așa se procedează și în războiul mediatic, sau în cel psihologic, numai că, în acest caz, produsul nu exprimă adevărul profund, adevărul obiectiv, ci doar adevărul aparent, adevărul sugerat, adevărul mistificat, adevărul modificat, mai exact, neadevărul.

REPERE ŞI NORME ALE DEONTOLOGIEI JURNALISTULUI

Respectarea adevărului, așa cum este el

Dacă o singură dată, un jurnalist scrie, exprimă, susține și/sau întreține, cu bună știință, un neadevăr, s-a descalificat, din punct de vedere etic și profesional, pentru totdeauna. Meseria de jurnalist este incompatibilă cu neadevărul. Folosirea unui neadevăr, pe post de adevăr, indiferent din ce cauze sau motive, în ce împrejurări și prin ce mijloace jurnalistice se realizează, reprezintă un act de manipulare și degradare a informației. Chiar dacă se susține că, uneori, din rațiuni superioare, sau din interese vitale – cum sunt cele de supraviețuire, cele

de securitate și cele de război –, se justifică sau ar putea să se justifice și eludarea adevărului, pentru un jurnalist astfel de rațiuni nu trebuie să existe. Desigur, de aici nu rezultă că jurnalistul trebuie să știe totul, inclusiv informațiile clasificate, ci doar principiul, potrivit căruia, un jurnalist nu trebuie să exprime, cu bună știință, într-un produs jurnalistic, pe post de adevăr, un neadevăr.

În activitatea de realizare a produsului jurnalistic, primul dintre principii, de care jurnalistul trebuie să țină seama întotdeauna, indiferent de situații, urgențe, interese, mentalități sau oportunități, este *verificarea, cunoașterea, respectarea și exprimarea corectă și completă a adevărului*. În acest sens, jurnalistul trebuie să verifice, în toate etapele elaborării produsului jurnalistic (planificare, documentare, redactare, montare, introducere în pagină sau în emisiune etc.), din mai multe surse și prin diferite modalități, atât autenticitatea faptelor, datelor și informațiilor, cât și adevărul lor. Jurnalistul trebuie să scrie, să susțină și să întrețină totdeauna adevărul, chiar și pe cel al neadevărului.

Jurnalistul este, totdeauna, în căutarea adevărului. De altfel, așa cum bine se știe, aceasta-i și esența

profesiei sale. Adevărul nu este însă totdeauna evident. Societatea omenească este dinamică și complexă, iar interesele sunt mai totdeauna diferite, divergente și chiar conflictuale, mai ales în societatea românească de azi. Adeseori, adevărul trebuie descoperit sau chiar reconstruit, pas cu pas, din fapte cunoscute sau nu, din date existente, din fragmente de adevăr etc., pentru că, la urma urmei, această activitate de asamblare a datelor, informațiilor, faptelor și evenimentelor etc. pentru a descoperi, reconstitui sau construi adevărul este vectorul esențial al actului de creație jurnalistică. În această bătălie continuă pentru a descoperi și exprima, clar și distinct, adevărul, au pierit foarte mulți jurnaliști, atât în nesfârșitul război al lumii, cât și în numeroase alte situații-limită.

De dragul unei metafore sau al unei alte găselnițe stilistice, uneori, se trece în planul următor adevărul. Fără a neglija sau a nu încuraja prezența stilisticii literare sau jurnalistice în actul jurnalistic, trebuie spus că stilul nu trebuie să estompeze sau să deformeze esența. Firul călăuzitor al oricărei construcții jurnalistice și, în același timp, etalonul de validare trebuie să fie totdeauna adevărul.

Și în jurnalistică, informația este tot nedeterminare înlăturată. De unde rezultă că informația nu este luată de-a gata, ci trebuie construită în actul produsului jurnalistic. Pentru aceasta, jurnalistul este obligat să analizeze, să compare și să coreleze o mulțime de date și fapte, apoi, printr-un efort de sinteză, să le asambleze într-o construcție esențială, solidă, de sinteză, care se numește *informație*. Acest proces, prin înlăturarea unei nedeterminări, generează informație. Cu alte cuvinte, jurnalistul, ca și specialistul în informații, generează, prin efortul său de documentare, analiză și sinteză, informație.

Nu există nici un motiv și nici un argument, nici în cazul unor urgențe sau al unor situații-limită, care să justifice eludarea adevărului în actul jurnalistic sau deformarea lui. În textul scris, în banda audio, în imaginea de televiziune sau în pagina Web, jurnalistul trebuie să procedeze în așa fel încât să nu deformeze adevărul. Atunci când se transcrie un interviu, se urmărește ca, prin transcriere, să nu fie deformat nici sensul, nici semnificația răspunsurilor date. Și, oricum, interviurile, cel puține cele scrise, trebuie văzute, în forma redactată, și de către cel intervievat.

În orice împrejurare, jurnalistul trebuie să manifeste maximum de prudență și de responsabilitate, atât în realizarea produsului jurnalistic, cât și în difuzarea acestuia.

Este necesar ca jurnalistul să tranșeze atent, distinct și transparent, fapta, analiza jurnalistică a faptei și opinia sa, astfel încât consumatorul produsului jurnalistic să înțeleagă precis această distincție și să o ia ca atare. Desigur, aceasta nu este sarcina exclusivă a consumatorului, în sensul că fiecare poate să înțeleagă ce vrea, ci mai ales a jurnalistului, care trebuie să-l avertizeze pe cititor că, în respectivul produs jurnalistic, este inclusă și opinia lui.

Pentru a fi totdeauna în măsură ca, în procesul elaborării produsului mediatic, jurnalistul să fie în măsură să separe adevărul de neadevăr, este necesar să-și realizeze, pe site-ul său, în biblioteca sa, în universul său etc., o bază proprie de date și modalități de acces oportun în toate celelalte baze de date de care are nevoie în profesia sa.

În documentarea, realizarea și difuzarea produsului jurnalistic, jurnalistul, indiferent de funcția pe care o ocupă în redacție sau în alte structuri jurnalistice sau de management jurnalistic, trebuie să

evite ambiguitățile, insinuările, subiectivismul, atâta vreme cât acestea pot afecta adevărul și calitatea informației. Acest imperativ etic jurnalistic este deja un truism în orice tip de jurnalism.

Libertatea, independența și suveranitatea jurnalistului și a actului jurnalistic

Libertatea, independența și suveranitatea jurnalistului în elaborarea actului jurnalistic rezultă din garantarea constituțională a libertății cuvântului, din drepturile universale ale omului și, mai ales, din dreptul fiecărui cetățean de a avea acces la un produs jurnalistic corect și de calitate. Acest drept nu este un efect al armoniei sau dizarmoniei diferitelor interese, ci un corolar al unității și stabilității unui sistem de valori care stă la baza oricărei societăți solide, armonioase și sănătoase.

În documentarea și realizarea produsului jurnalistic, jurnalistul are dreptul să culeagă date și informații, să consemneze și să exprime opinii, să comenteze, să critice, să pună întrebări, să-și aleagă forma de exprimare și de redactare a produsului jurnalistic pe care o consideră cea mai potrivită, asumându-

și totodată și responsabilitatea care rezultă de aici. Libertatea jurnalistului nu este însă una anarhică, ci una responsabilă, cerută de necesitatea obiectivă a exprimării adevărului în legătură cu subiectul investigat.

Jurnalistul este liber să aleagă genul publicistic, modalitatea pe care o consideră cea mai potrivită pentru realizarea corectă și oportună a produsului jurnalistic (știrea, interviul, reportajul, analiza documentelor, satira, pamfletul, reportajul de televiziune sau audio, pagina web etc.), fără presiuni din exterior sau din redacție în ceea ce privește conținutul și esența produsului jurnalistic.

Independența jurnalistului constă, în primul rând în libertatea documentării, investigării și realizării produsului jurnalistic. Singurele determinări și constrângeri de care jurnalistul trebuie să țină seama sunt cele impuse de specificitatea profesională a produsului jurnalistic, de legile în vigoare, de securitatea și protecția informației și a persoanei și de calitatea actului jurnalistic. Nimeni, sub nicio formă, nu poate constrânge un jurnalist să scrie, să susțină, să întrețină un neadevăr, să insereze în text, în produsul de imagine sau audio, alt punct de vedere sau o altă

manieră de a prezenta adevărul, decât aceea pe care el o consideră necesară și care exprimă exact realitatea pe care el a constatat-o în timpul documentării. Această suveranitate a jurnalistului asupra profesiei sale și asupra manierei de realizare a produsului jurnalistic este una condiționată de respectarea normelor tehnice, etice și profesionale ale jurnalisticii, a dreptului persoanelor la intimitate și la protecție etc., potrivit legilor în vigoare. De aici nu rezultă însă că managementul redacțional trebuie să accepte abateri de la calitatea profesională a produsului jurnalistic.

Jurnalistul este dator, în primul rând sieși, să-și exprime, să-și păstreze și să-și onoreze, prin produse jurnalistice de calitate, libertatea, suveranitatea și independența, în calitatea lui de element de bază și de primă importanță în realizarea produsului jurnalistic și în exercitarea profesiei de jurnalist.

Informarea corectă, oportună și responsabilă a publicului nu este o opțiune jurnalistică, ci o datorie esențială a jurnalistului.

Modelarea exagerată, continuă și slugarnică după oportunități nu-l înnobilează, nu-l justifică și nu-l scoate în prim plan pe jurnalistul care o practică, ci, dimpotrivă, îl descalifică și îl dezonorează.

Loialitatea profesională jurnalistică, raționalitatea și responsabilitatea

Singurele forme de loialitate din meseria de jurnalist sunt cele legate de profesie, de calitatea produsului jurnalistic și de publicul beneficiar. Dar jurnalistul nu realizează produse jurnalistice preferențiale, pentru un public-țintă, ci produse care exprimă, în forma cea mai potrivită și cea mai accesibilă pentru a se face înțeles, conținutul acestora. Jurnalistul nu este un modelator de opinii, el nu creează și nu trebuie să creeze presiuni asupra celor care citesc, ci doar să prezinte realități, opinii, puncte de vedere în legătură cu faptul de viață, cu modul în care își fac datoria demnitarii, funcționarii publici, cei ajunși în posturi-cheie pentru destinele oamenilor, cei din sistemul educațional, din viața economică și socială, de oriunde există oameni, activitate, destine, speranțe, așteptări, idealuri, bucurii, neîmpliniri etc.

Jurnalistul nu este nici formator de opinie, nici lider de opinie și cu atât mai puțin manipulator, ci doar creator al produsului jurnalistic, truditor pe cuvânt în folosul oamenilor, comunităților, adevărului

și modului de a trăi. Jurnalistul trebuie să fie loial acestor țeluri, să-și păstreze, în orice situații, respectul față de cuvânt, de oamenii, de adevăr.

Un jurnalist nu dă, nu formulează și nu sugerează sentințe, nici judecăți categorice și apodictice în ceea ce privește calitatea oamenilor, a comunităților, a specificității și drepturilor fundamentale ale etnicilor și comunităților acestora, ci se menține totdeauna în limitele și exigențele documentării și realizării unui produs jurnalistic adevărat, consistent, curat și bine articulat, dar care nu eludează în niciun fel problemele reale ale oamenilor, familiilor, instituțiilor, firmelor, comunităților și ale modului lor de viață.

Atitudinea echidistantă a jurnalistului, obiectivitatea și respectarea dreptului persoanei la propria imagine și la propria personalitate

În centrul activității jurnalistice, se află oamenii și tot ce au realizat și realizează aceștia prin truda lor de secole și de zi cu zi. ‚Jurnalismul este o instituție a oamenilor și a modului lor de viață, creată pentru

a-i ajuta să-și cunoască și să-și înțeleagă propria existență, munca, realizările, aspirațiile, sentimentele și chiar viața. Jurnalismul este instrumentarul prin care oamenii află ce există, ce se întâmplă și ce se pune la cale în universul lor profesional, cultural, moral și cognitiv, care-i ajută să știe, să afle, să vadă cu ochii minții, cu rațiunea și chiar cu inima cum sunt, cum devin și chiar încotro se îndreaptă, pentru a-și înțelege mai bine, drumurile, rațiunile și viața.

Jurnalismul nu este un mod de a judeca, ci un mod de a analiza, a investiga, a cunoaște, a înțelege și, la urma urmei, a exista și a conștientiza meandrele realității..

Jurnalismul – mai ales televiziunile, paginile web, rețelele de socializare și mijloacele de impact public imediat – au creat un nou modus vivendi, care a influențat radical și modul de a cunoaște, a înțelege și a judeca lumea, epoca, oamenii. Ecranele au creat politicieni, lideri de opinie, suporturi de atitudine etc. Dar tot media a scos la iveală incorectitudinea, corupția, rețelele de traficanți, elemente și realități ale degradării condiției umane etc. După o epocă fără jurnalism independent, s-a lansat un jurnalism extrem de stufos, de pasional,

de angajant, în toate spectrele comediei și tragediei umane. În ultimele trei decenii, multe din valorile jurnalistice democratice s-au reactivat. Dar, odată cu ele, s-au reactivat și metehnele care au proliferat și proliferează într-o societate prost guvernată. Meritul majorității jurnaliștilor români este totuși acela că s-au pus în slujba adevărului, dezvăluind tragedia unui război uman fără limite, dar și speranțele renăscute puternic ale unui jurnalism de investigație, ale unui jurnalism robust, sănătos, independent și tenace, pus în slujba adevărului, a condiției umane și a omului. Aici ne află noi, acum.

Echidistanța jurnalistului nu este și nu trebuie să fie indiferență la meandrele realului, ci modalitate de a sluji și exprima adevărul profund, adevărul greu al acestor vremuri. Desigur, și jurnalistul este membru al cetății, are trăiri, bucurii, opinii, temeri etc., de care nu se poate distanța cu ușurință. Dar principiul echidistanței impune capacitatea de a ieși din subiectivism și a analiza faptele, evenimentele, situațiile, datele etc. în mod obiectiv, fără parti-pris-uri, fără patimă, fără prejudecăți. Profesia de jurnalist cere o astfel de capacitate, fără de care jurnalistul nu poate fi jurnalist adevărat, ci doar

un fel de agent. Capacitatea de a fi echidistant se formează în timp. Ea este un efect al cunoașterii, al culturii jurnalistice, al experienței și al eticii.

Respectarea omului și a drepturilor sale în procesul realizării produsului jurnalistic este condiția necesară și expresia esențială a capabilității de a fi distant, dar nu indiferent, corect și obiectiv, dar nu rigid și incapabil de a sesiza și înțelege nuanțele și esența faptului de viață, a managementului privat și instituțional, a nuanțelor vieții de zi cu zi, a omului real, așa cum este el în fiecare zi.

Respectarea drepturilor jurnalistului este, deopotrivă, o necesitate politică, juridică, civică și civilizațională, care relevă nivelul de civilizație, de educație și cultură, existent în societate, capabilitatea managementului politic, economic, social și moral de a înțelege rolul și importanța mediei, dar și un efect al comportamentului slujitorilor și truditorilor în domeniul jurnalisticii. De aceea, jurnalistul este respectat în măsura în care el însuși se respectă, în măsura în care el însuși ține seama, în orice împrejurare, de valorile jurnalisticii și de cerințele și exigențele deontologiei jurnalistice.

***

Definiții, precizări

Jurnalist

Persoană care exercită această profesie. Profesionist al informației publice. Specialist în jurnalistică; persoană care practică jurnalistica; gazetar; ziarist. Statutul de jurnalist se acordă însă și altor specialiști în jurnalistică și în diferite domenii ale acesteia, care, potrivit nomenclatorului de profesii, participă la realizarea produsului jurnalistic sau a produsului mediatic.

Jurnalist independent

Jurnalistul independent, în sensul acestui cod, este jurnalistul profesionist (calificat și atestat în jurnalistică, în urma trecerii unor examene și îndeplinirii condițiilor cerute de o astfel de profesie) care realizează produse jurnalistice pe cont propriu, pe care le oferă publicațiilor, redacțiilor radio și de televiziune, altor unități mediatice, le publică pe propria sa pagină Web sau în alte formate publicistice. Acest jurnalist nu este dependent de nimeni și nu se

supune niciunei constrângeri redacționale, în afara celor impuse de legile în vigoare.

Dar și jurnalistul care lucrează într-o redacție este și trebuie să fie independent în realizarea produsului jurnalistic, în sensul că nimeni din redacție sau din afara acesteia nu are dreptul să exercite presiuni, să formuleze sugestii cu intenție, sau să genereze constrângeri asupra sa în activitate de documentare și realizare a produsului jurnalistic. Desigur, produsul jurnalistic trebuie să se încadreze în standardele de calitate impuse de redacție, dar aceste standarde nu se referă la conținutul efectiv, la adevărul conținut în relatarea faptelor.

Independență și suveranitate jurnalistică

Independența jurnalistică este condiția esențială a realizării unui produs jurnalistic de calitate și exercitării profesiei de jurnalist. Ea se realizează atât prin existența unor jurnaliști independenți, cât și prin statutul redacțiilor și celorlalte structuri și identități jurnalistice. Procesul de accentuare, dezvoltare și responsabilizare a independenței și suveranității jurnalistice este esențial pentru o presă democratică. În textul acestui cod, s-a folosit și noțiunea de

suveranitate jurnalistică, în sensul asigurării și recunoașterii libertății și responsabilității pe care și le asumă jurnalismul în România, ca o condiție esențială a unui modus vivendi într-o societate democratică.

Produsul jurnalistic

Produsul jurnalistic, în viziunea acestui cod, constă în rezultatul sinergic al trudei jurnalistului, exprimat în toate formele cunoscute ale efortului constructiv și creativ al activității jurnalistice. Acest produs poate fi o știre, o informație, un reportaj, un interviu, o emisiune radio, o dezbatere televizată, un articol publicat pe o pagină Web etc., care concretizează vechiul dicton *Finis coronat opus*.

Activitatea de documentare și redactoare a unui produs jurnalistic efectuată de un jurnalist singuratic, care merge până în pânze albe pentru a afla și a spune lumii ce și cum, dar și cea a unei echipe de televiziune care pune față în față, într-o dezbatere fluviu, politicieni, medici, oameni de știință, jurnaliști etc. pentru a aduce în văzul lumii o realitate care, altfel, nu se vede, sunt produse jurnalistice extrem de importante. De unde rezultă că întreaga activitate jurnalistică trebuie centrată pe jurnalist și pe produsul muncii sale.

***

Posibil Decalog al jurnalistului

1. Scrie numai despre ceea ce vezi, știi, cunoști, înțelegi, dar nu uita că, uneori, și simțurile înșală.

2. Nu crede în zvonuri, nici în gura târgului, dar nu uita că există.

3. Treci la realizarea efectivă a produsului jurnalistic, atunci și numai atunci când știi exact ce vrei să spui, să argumentezi, să demonstrezi sau să combați.

4. Apelează totdeauna la surse de încredere, dar nu uita că există și celelalte.

5. Înainte de a-i da drumul în lume, verifică încă odată conținutul, forma, structura și calitatea produsului jurnalistic pe care l-ai realizat. De-acum, el te va purta pe tine în univers, nu tu pe el.

6. Formează-ți, dezvoltă-ți și consolidează-ți propria bază de date, dar nu te baza numai pe ea.

7. Nu crede în minuni, nici în coincidențe, nici în noroc, nici în întâmplare, nici în efectul de rețea

și nici măcar în ceea ce știi tu foarte, foarte precis. Îndoiala este rațiunea care caută totdeauna adevărul.

8. Nu te gândi la ce poți, ci la ceea ce vrei, știi și ești capabil să faci, ca jurnalist și ca om al cetății.

9. Nu ieși niciodată în afara timpului, nici din logica realului, atunci când realizezi un produs jurnalistic, pentru că exact așa cum ești tu va fi și ceea ce ai realizat.

10. Nu uita că, și în truda jurnalistică, clipa este tot eternitate. Iar tu nu ești doar cronicarul unei clipe, ci și al unei eternități.

Paradoxuri

- Libertatea cuvântului este asigurată de constrângerile faptei.
- În lumea cuvântului, cuvântul e prinț, iar jurnalistul slujitor.
- Vorbele zboară, scrisul rămâne, se îndosariază și se uită.
- Ești liber să spui și să scrii ce vrei, cu condiția să știi ce nu știi și ce nu vrei.
- Ai nevoie de cunoașterea iraționalului, pentru a înțelege raționalul.

- Reportajul ideal este cel pe care nu poți să-l realizezi niciodată.
- Uneori, vocația de jurnalist nu-i binecuvântare, ci teroare.
- Inspirația n-are nevoie de planificare; planificarea are însă mare nevoie de inspirație.
- Judecata de valoare n-are judecată, judecarea valorii n-are valoare.
- Dacă scrii ce ai văzut este reportaj, dacă vezi ce-ai scris este realitate vizuală, dacă înțelegi ce-ai scris este performanță.
- Dacă scrii ești jurnalist; dacă îl înveți pe jurnalist cum să scrie ești profesor de jurnalistică; dacă-l înveți pe profesor cum să-l învețe pe jurnalist să scrie, ești manager.

www.uzp.org.ro

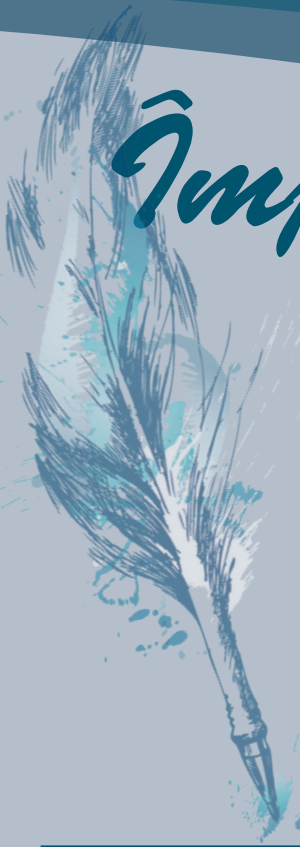

Împreună scriem istoria clipei!